

VETERINAAR- JA TOIDUAMET

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeringud
maapiirkondadesse

Mahenõuded liha töötlemisel ja müümisel

Kairi Sisask

Veterinaar- ja Toiduamet
peaspetsialist

03.12.2018

Sisukord

1. Kontrollsüsteem
2. Mahetoidu valmistamise üldnõuded
3. Toidu mahepõllumajandusele viitavalt märgistamine
4. Nõuded mahetoidu käitlemisele ja arvestuse pidamisele
5. Mahetunnustuse taotlemine

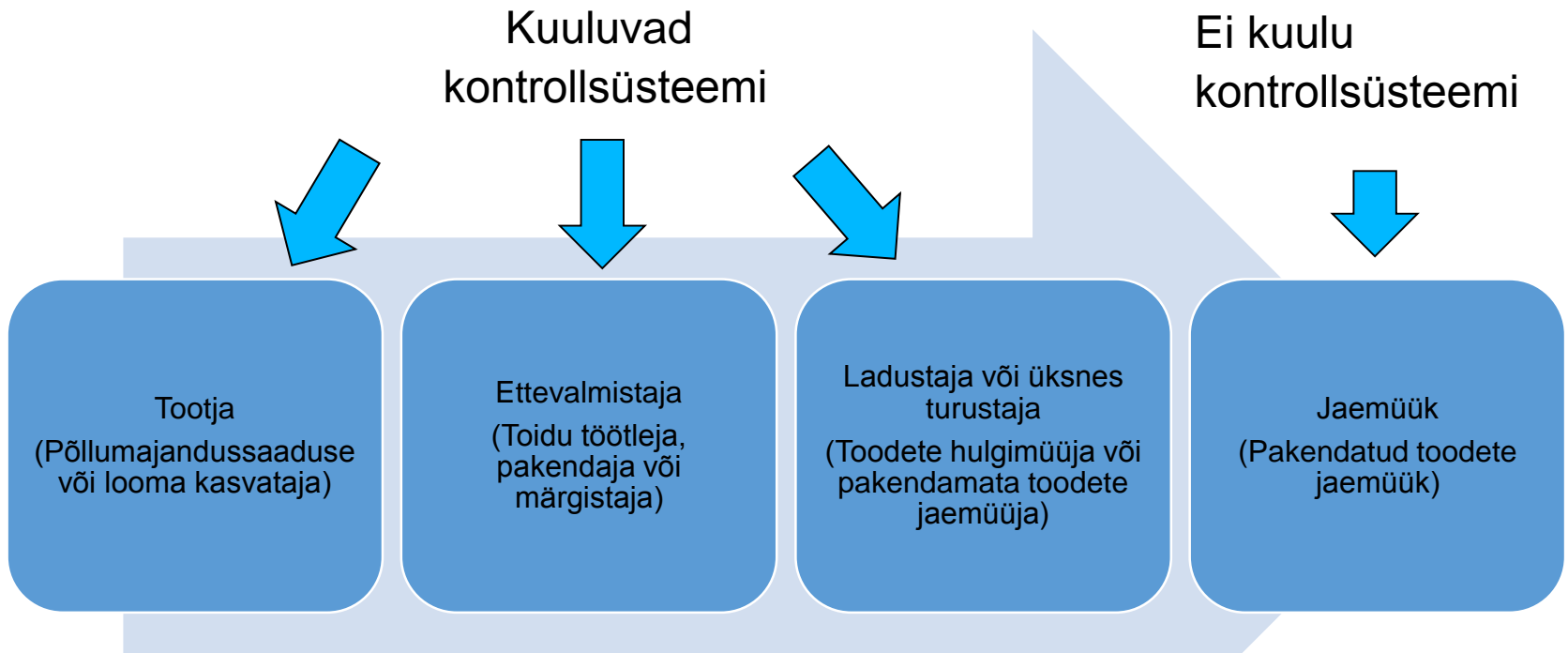
Mis on mahe kontrollüsteem?

- Kui ettevõtte soovib müüa oma toodangut viitega mahepõllumajandusele, peab ta olema **tunnustatud mahepõllumajanduse seaduse alusel ehk liitunud mahe kontrollüsteemiga**
- Mahepõllumajanduse seaduse alusel peab olema tunnustatud ka selline ettevõtte, kes kasutab oma tootes kasvõi ühte mahepõllumajanduslikku koostisosat ja soovib sellele koostisosade loetelus viidata (nt. koostisosade loetelus maheveise liha)

Turustusahel kui kett

- Kogu mahetoote liikumise ahel tootjast jaemüügietaadini peab olema jälgitav
- Kontrollsüsteemi kuuluvad tootjad, valmistajad, hulgimüüjad ning pakendamata toidu jaemüüjad
- Jälgitavuse kadudes ei vasta toode enam nõuetele ja teda ei saa mahedana müüa

Kontrollüsteem

NB! Ka E-pood kuulub kontrollüsteemi ja nõutav mahe tõendav dokument

Maheoidu valmistamise nõuded (1)

- Töötlemisel ei kasutata aineid ega muid meetodeid, mis taastaksid mahepõllumajandusliku toidu töötlemisel ja ladustamisel kaduma läinud omadusi, parandaksid kõnealuste toodete töötlemisel esinenud hooletuse tagajärgi või võiksid olla eksitavad toodete tegeliku laadi osas.
- Mahepõllumajanduslikult töödeldud toidu valmistamine hoitakse **ajas või ruumis lahus muust toidust**.
- Toote valmistamiseks kasutatakse peamiselt põllumajanduslikku päritolu koostisosi.

Maheoidu valmistamise nõuded (2)

- Mahe töötlemisel **ei tohi kasutada geneetiliselt muundatud organisme (GMO)** ega neist koosnevaid ega neid sisaldavaid tooteid. (see info peab olema toote märgistusel toodud, kahtluse korral küsi müüjalt kinnitust, et tarnitud toode ei ole GMOdest ega GMOde abil toodetud, kasutades määruse 889/2008 XIII lisas olevat näidist)
- Mahe põllumajandusliku toidu ning mahe põllumajanduslikus toidus kasutatud toormaterjalide töötlemisel on keelatud kasutada **ioniseerivat kiirgust.**

Mahetoidu valmistamise nõuded (3)

Mahetoidu valmistamisel jaotatakse kasutatav tooraine:

- Põllumajanduslikud koostisosad (nt. jahud, liha, piimatooted, maitsetaimed, ka alkohol ning pärm)
- Mittepõllumajanduslikud koostisosad - lisaained, abiained jms ained, mis ei pärine põllumajandustootmisest (näiteks toiduvärvid, magusained, sidrunhape, piimhape jm)

Mahtoidu valmistamise nõuded (4)

- Joogivesi ja keedusool (KCl või NaCl), mis on maheseaduse kohaselt käsitletavad erandina, mida ei loeta ei põllumajanduslikuks ega mittepõllumajanduslikuks koostisosaks ning mida on alati lubatud kasutada.

Põllumajanduslikud koostisosad

- Alati on lubatud kasutada mahepõllumajanduslikku toorainet
- 5% ulatuses on lubatud kasutada vaid piiratud hulka mittemahepõllumajanduslikku toorainet. Kasutada lubatud tooraine nimekiri on toodud määruse [889/2008 lisas IX](#) nt. tammetõrud, koolapähklid, hernevalk, roseepipar, želatiin, sooled jpm. mida ei ole EL turul mahedana saada. NB! Seda nimekirja muudetakse jooksvalt)

Mittepõllumajanduslikud koostisosad

- Kasutada võib **vaid lubatud** mittepõllumajanduslikke koostisosi:
- Lisaaineid* (lubatud lisaainete kasutamisel lähtuda määruse (EÜ) nr 1333/2008, lisainfo: <https://vet.agri.ee/?op=body&id=1303>)
- Töötlemise abiaineid*
- Vaid looduslikke lõhna- ja maitseaineid (NB! Toote sertifikaat!)*
- Mikroorganismide preparaate (peab olema kinnitus, et on GMO vaba).

* lubatud ainete loetelu on toodud Komisjoni määruse (EÜ) nr 889/2008 artiklis 27 (nt. liha tembeldamise värvid+loetelu lisas VIII)

Toidu mahepõllumajandusele viitavalt mürgistamine

EE-ÖKO-02
ELi põllumajandus

Maheviiner

Vesi

Sool

Põllumajanduslikud
koostisosad
(rohkem kui 50%)

Mitte-
põllumajanduslikud
koostisosad

Mahetooted
Vähemalt 95%

Ainult
lubatud
tavatooted

Ainult lubatud
lisaained,
abiained

Mahe logo

- **Müügipakendis toidul kohustuslik!**

Logo peab olema õige värvi ja suurusega!

- **Logoga samas vaateväljas** peab olema alati
1) kontrollasutuse kood ning **kontrollasutuse koodi all** 2)
päritolutähis (arvestamata võib jätta koostisosad, mille üldmass ei ületa 2
% põllumajanduslikku päritolu toorainete üldmassist)

Päritolu = kus on kasvanud/kasvatatud tooraine

Lisainfo EL mahe toote logo kasutamistingimuste kohta ja allalaaditav formaat on leitav Euroopa Komisjoni mahepõllumajandust tutvustavalt veebilehelt:

https://ec.europa.eu/agriculture/organic/downloads/logo_en

EE-ÖKO-02

ELi põllumajandus

Päritolutähise võimalikud variandid

- „**ELi põllumajandus**“, kui toote põllumajanduslik tooraine on toodetud ELis.

Näiteks marineeritud liha, milles on Eestis toodetud sealiha ja Saksamaal toodetud marinaadisegu;

- „**ELi-väline põllumajandus**“, kui toote põllumajanduslik tooraine on toodetud kolmandates riikides. Lihatoodetel on see suhteliselt haruldane variant;
- „**ELi-sisene/-väline põllumajandus**“, kui osa põllumajanduslikust toorainest on toodetud ELis, osa kolmandates riikides. Näiteks šašlõkk, milles on Eestis toodetud liha ja Argentiina rapsiõli;

Päritolutähise võimalikud variandid

- **“Eesti põllumajandus“**, kui kõik põllumajanduslikud toorained, millest toode koosneb, on toodetud Eestis. Näiteks, kui müüakse värsket Eestis toodetud liha.

Vabatahtlik mahemärk

- EL riikidel siseriiklikud märgid
- Kasutamine on vabatahtlik- lisainfot Eesti ökomärgi kohta leiab lingilt: <https://www.agri.ee/et/eesmargid-tegevused/mahepõllumajandus/margistamine>
- Ei vabasta EL mahelogo kasutamise nõudest

SE Ekol 1

Näide: Maheviiner

Koostisosad: mahesealiha* (51%),
maheveiseliha* (20%), vesi, **lõssipulber***,
meresool, kartulitärklis*, roosuhkur*, vürtsid*,
kõögiviljapuljong*, punapeedipulber*,
starterkultuur*.

* Kontrollitud mahepõllumajandusest.

EE-ÖKO- 02
ELi põllumajandus

Kokkuvõte: Mahelogo kandev mahetoode

- On toodetud mahepõllumajanduse seaduse nõudeid arvestades
- Toote nimetuses või müüginimetusega samal väljal võib olla viide mahepõllumajanduslikule tootmisviisile
- Tootel on kohustuslik ELi mahelogo, kontrollasutuse kood ja päritolutähis
- Tootel võib olla vabatahtlik mahemärk

Viiner

EE-ÖKO-02

Vesi

Sool

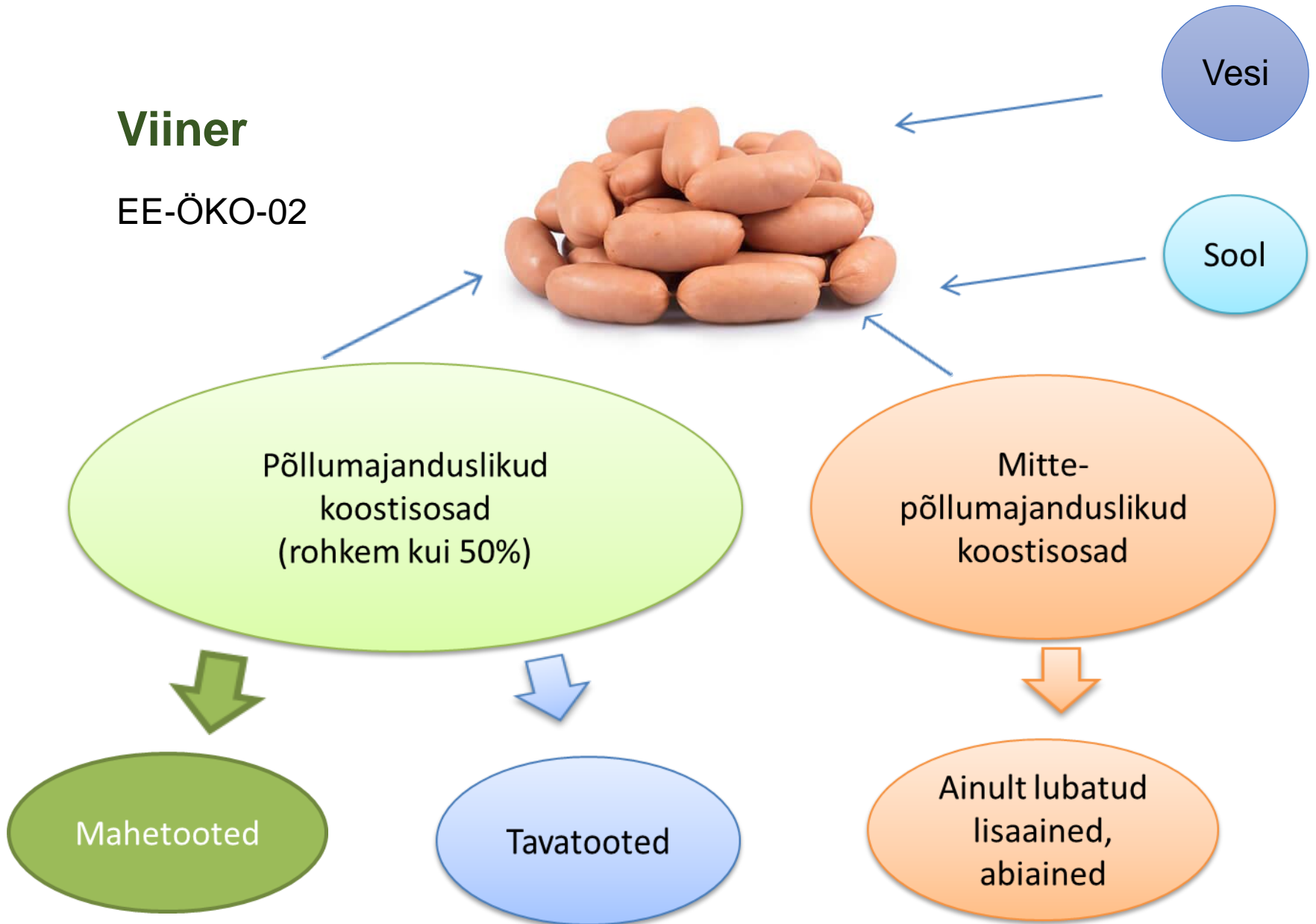
Põllumajanduslikud
koostisosad
(rohkem kui 50%)

Mitte-
põllumajanduslikud
koostisosad

Mahetooted

Tavatooted

Ainult lubatud
lisaained,
abiained

Näide: Viiner

- Koostisosad: mahesealiha* (51%), maheveiseliha* (20%), vesi, lõssipulber *, meresool, kartulitärklis, suhkur, vürtsid, köögiviljapuljong, punapeedipulber, starterkultuur.
- * 87 % põllumajanduslikest koostisosadest pärineb mahepõllumajandusest.

Kokkuvõte: Mahepõllumajanduslikke koostisosi sisaldav toode

- On toodetud mahepõllumajanduse seaduse nõudeid arvestades
- Toote koostisosade loetelus on viide mahepõllumajanduslikule tootmisviisile
- Esitatakse mahekoostisosade %
- Tootel on kontrollasutuse kood (ökomärki ega EL mahelogo ei tohi kasutada)

Kuidas arvutada mahetooraine protsenti?

- Mahetooraine osakaalu arvutatakse protsentides koostisosade kaalu järgi
  - arvestatakse ainult põllumajanduslikke koostisosi
  - Keedusoola ja joogivett arvesse ei võeta

Kuidas arvutada mahetooraine protsenti?

Näide 1: Koostisosa A 45g

Koostisosa C 5 g

Koostisosa B 50 g

Lisatud vesi 10 g

- A; B ja C on põllumajand. koostisosad, kokku 100g
- A ja B on **mahe**põllumajand. koostisosad, kokku 95g
- C on tavapõllumajanduslik koostisosa, mis on määruse 889/2008 lisas IX, kokku 5g. Vett arvesse ei võeta

Valem: $(A+B):(A+B+C) \times 100$

$(45+50):(45+50+5) \times 100 = 95\%$ Peab kasutama ELi logo ja võib kasutada Eesti ökomärki ning tootenimes sõnu MAHE või ÖKO või ÖKOLOOGILINE

Kuidas arvutada mahetooraine protsenti?

Näide 2:

Koostisosa A 25 g

Koostisosa B 15 g

Koostisosa C 20 g

- A, B ja C on põllumaj. koostisosad, kokku 60g
- A ja B on mahepõllumaj. koostisosad, kokku 40g
- C on tavapõllumajand. koostisosa, mis määruse 889/2008 lisas IX, kokku 20g

Valem: $(A+B):(A+B+C) \times 100$

$(25+15):(25+15+20) \times 100 = 67\%$

Viidet mahedale võib kasutada üksnes koostisosade loetelus

Toote märgistusest

- Märgistus peab vastama 834/2007 nõuetele ja lisaks peab tootel olema nõuetekohane etikett, millele on märgitud:
  - Tootja või valmistaja nimi ja aadress ning toote omaniku või müüja nimi ja aadress (kui erineb valmistaja omast)
  - Toote nimetus ja viide mahepõllumajanduslikule tootmisviisile
  - Järelevalvet teostava asutuse (Põllumajandusamet või VTA) kood
  - Partii tunnus/number

Andmed võib esitada ka saatedokumendil, kui on kindel, et kõnealust dokumenti saab vaieldamatult seostada toote pakendi, konteineri või sõidukiga. Saatedokumenti on märgitud tarnija ja/või transportija andmed.

4. Nõuded mahetoidu käitlemisele ja arvestuse pidamisele

Toodete hankimine

- Eelneva käitlemisetapi eest vastutava ettevõtte tõendav dokument
- Veenduda tõendava dokumendi kehtivuses – abiks Eesti käitlejate puhul mahepõllumajanduse register
- Veenduda toodete märgistuse õigsuses, saatedokumentidel peab olema viide mahedale

Toodete hankimine

Vastuvõtmisel dokumenteeritakse:

- mahe- ja mittemahepõllumaj. koostisosade ning muude koostisosade ja abiainete:
  - nimetus või liik
  - Kogus
  - Toomise kuupäev
  - Toomiskoht (päritolu)
  - Tootja, turustaja ja vedaja
- Tõendusmaterjal, et toodud koostisosad ja abiained vastavad mahemäärustes 834/2007 ja 889/2008 sätestatud nõuetele (nt. tõendav dokument, märke saatelehel/arvel vm)

Pakendamata toodete ladustamine

- Pakendamata mahetoodete ladustamine peab olema ajaliselt või ruumiliselt eristatud tavatoodete ladustamisest
- Vajadusel on mahetoodete ladustamiskohad eraldi märgistatud
- Mahetoodete ladustamise koht(ad) on personalile teada ning kergesti üles leitav(ad)
- Vajadusel puhastatakse ladu enne mahetoote ladustamist

Toodete maha kandmine

- Mittenõuetekohaste toodete käitlemisest eemaldamine peab olema dokumenteeritud
- Märgitakse toote liik, nimetus, käitlemisest eemaldatava toote kogus, millal käitlemiselt eemaldati ning mis tootega tehti

Arvestuse pidamine

- Eesmärk on kindlustada mahetoodete jälgitavus ning võimaldada hinnata ettevõttesse vastuvõetavate, seal ladustavate, töödeldavate ning väljastatavate mahetoodete koguste vastavust
- Perioodiliselt koostatakse arvestuse pidamise osas bilanss
- Märgitakse konkreetse perioodi
  - sisse ostetud tooted ja kogused
  - müüdud/maha kantud tooted ja kogused
  - laos olevad tooted ja nende kogused
- Teostatakse inventuur
- Dokumendid peavad olema tegevuskohas – raamatupidamisdokumentide hulgast kergelt leitavad ja eristuvad

Sisendite väljundite balanss

- Massi-balansi arvutus iga koostisosa kohta ja iga valmistoote kohta +
- Massibalansi arvutus sisse tulnud tooraine (tooraine, mis on toodete valmistamiseks sisse võetud) ja valmistoote (tooraine kogus valmistootes) vahel
- Mõlemaid arvutusi tuleb teostada määratud perioodi jooksul (1-6 kuuse intervalliga).

Tooraine massibalanss

Koostisosade massibalanss	
	Kogus (kg)
laoseis	25500
+lattu juurde	196000
-laos alles	58000
=arvutuslikult kasutatud kogus	163500
-tegelikult kasutatud kogus	159300
- ära visatud, müüdüd, kasutatud tavatootes	1300
=erinevus	2900
erinevuse %	1,80%

Lõpptoote massibalanss

Lõpptoote massibalanss	
	Kogus (kg)
laoseis perioodi alguses	118900
+tootmisest lisandunud kogus	78300
-laoseis perioodi lõpus	90600
=väljastamiseks saadaval	106600
-dokumenteeritud müük või väljastamine	104200
-maha kantud, proovipartii, turundus	2100
=erinevus	300
erinevuse %	0,28%

Sisendite-väljundite balanss

Sisendite-väljundite balanss	
	Kogus (kg)
Laoseis	25500
+lattu juurde	196000
-ära visatud või müüdnud	1300
-laos alles	5800
=Tooraine X kogus tootmisesse	214400
-Tooraine X kogus lõpptootes	205000
=erinevus	9400
erinevuse %	4,38%

5. Tunnustamise taotlemine

Ettevõtte asukoha järgsele VTA piirkondlikule keskusele esitatakse:

- Taotlus tunnustamiseks
- Ettevõtte tegevuse kirjeldus:
  - Valmistatavad tooted ja nende retseptid
  - Kirjeldus kuidas tagatakse mahenõuete täitmine (tarnijate kontroll, vastuvõtul teostatavad toimingud, eristatavus jne)
  - Arvestuse pidamine ettevõttes
- Tasutakse riigilõiv tunnustamise eest ning tunnustamisele järgnevast aastast alates igal aastal korralise järelevalvetoimingu eest 40 eurot mahetoidu impordiga tegelemisel 100 eurot

5. Tunnustamise taotlemine

- Lisainfot tunnustamisedokumentatsiooni koostamiseks leiate juhendist:
<https://vet.agri.ee/static/body/files/1433.Juhenditunnustamisedokumentatsioonikoostamine.pdf>

5. Tunnustamise taotlemine

- Mahepõllumajandusliku töötlemisega tegelemisel tuleb **igal aastal 1.veebruariks** esitada VTA piirkondlikule asutusele vabas vormis kirjalik kinnitus tegevuse jätkamise kohta ning andmed ettevõttes eelmisel aastal toodetud mahe tootegruppide ja toodangu mahu kohta. (2019a saab esitada läbi Maaeluministeeriumi kliendiportaali <https://portaal.agri.ee/epm-portal-ng/esileht.html>,)

Tunnustamise taotlusele lisatavad vajalikud andmed ja dokumendid (PÕM 26 §8):

- toote ja tootegrupi nimetus ning andmed toote koostisosade, nende päritolu ja tootes kasutatava koguse kohta

5. Tunnustamise taotlemine

- käitlemisprotsessi tehnoloogiline skeem ja andmed kasutatavate tehnoloogiliste võtete kohta
- andmed tegeliku tootmisvõimsuse ning ette valmistada või toota kavatsetavate tootegruppide ja eeldatava toodangu mahu kohta
- nende meetmete kirjeldus, millega tagatakse märgistatud saaduse või toote nõuetekohane ettevalmistamine või tootmine
- muud vajalikud andmed nagu näiteks toote märgistuse näidis.
- <https://vet.agri.ee/?op=body&id=298>,

3 osapoole lepingud

- Maheettevõttel on võimalik ka teatud teenused allhanke korras sisse osta tavaettevõttest, mis ei oma mahetunnustust.
- Kolmandate isikutega (allhankijatega) sõlmitud lepinguga hõlmatava mahetootmisega seotud toimingu puhul (nt. tapmisteenus tavatapamajas) peavad lepingud enne mahetunnustamist taotleva ettevõtte esmast kontrolli olema sõlmitud ja ettevõttes kontrolli ajal kättesaadavad.
- Kohapeal peavad olema ka:
  - allhankijate nimed koos nende tegevuste kirjelduste ning kontrollasutuste nimedega kes nende tegevust kontrollivad

3 osapoole lepingud

- Allhankijate kirjalik nõusolek, et nende ettevõtte suhtes kohaldatakse mahe kontrollsüsteemi
- kõik üksuse tasandil võetavad meetmed, muu hulgas ka asjakohane raamatupidamisdokumentide süsteem, et tagada võimalus jälgida ettevõtja poolt turuleviidud toodete jõudmist vastavalt vajadusele kas tarnijani, müüjani, kaubasaajani või ostjani jne) (889/2008 artikkel 86).

Mahepõllumajanduse register

- Mahepõllumajandusliku käitlemisega tegelevate ettevõtete andmed kantakse mahepõllumajanduse registrisse
- Register asub: www.pma.agri.ee

Peamised õigusaktid (1)

- Mahepõllumajanduse seadus
- Põllumajandusministri määrused:

20. veebruari 2009. a määrus nr 25

„Mahepõllumajandusliku tootmise nõuded“

20. veebruari 2009. a määrus nr 26

„Mahepõllumajanduse valdkonnas tegutsemiseks tunnustamise taotlemine ja taotluse menetlemise kord“

5. detsembri 2006. a määrus nr 105

„Mahepõllumajandusele viitava märgi etalonkirjeldus ja märgi kasutamise kord“

Peamised õigusaktid (2)

- Nõukogu määrus (EÜ) nr 834/2007, mahepõllumajandusliku tootmise ning mahepõllumajanduslike toodete märgistamise kohta
- Komisjoni määrus (EÜ) nr 889/2008, millega kehtestatakse nõukogu määruse (EÜ) nr 834/2007 üksikasjalikud rakenduseeskirjad seoses mahepõllumajandusliku tootmise, märgistamise ja kontrolliga

Kuidas leida õigusakte?

- <http://eur-lex.europa.eu>
- <https://www.riigiteataja.ee/index.html>
- www.vet.agri.ee
- www.agri.ee

Teavitamine ja tegevusload toiduvaldkonnas

- **Tegevusluba** peab olema eritemperatuuri vajava toidu hulgi- ja jaemüügiks. Samuti müügiks mõeldud sooja toidu valmistamiseks ja/või serveerimiseks ning pakendamiseks ja ka müüki mineva toidu külmutamiseks. Ka peab tegevusluba olema igal teisaldataval ja/või ajutisel käitlemiskohal (näiteks müügitelgil, -kioskil ja -veokil), kui seal pakutakse loomset päritolu toitu
- Kõik eelpool nimetatamata toidu, sealhulgas alkoholi käitlemisega tegelevad ettevõtjad alates tootmisest kuni toidu tarbijale üleandmiseni peavad esitama VTAlle **majandustegevusteate**. Sealhulgas toiduveoettevõtted ja avalikel üritustel kodus valmistatud toitu pakkuvad inimesed. Majandustegevusteade tuleb esitada ka juhul, kui ettevõtte tegeleb toidu vahendamise (sh interneti- ja postimüük) või toidu impordiga kolmandatest riikidest.

Erinevad variandid maheliha käitlemisel

Variant 1: Mahetunnustatud tootja-loomakasvataja, laseb maheloomad tappa tavatapamajas (3.op leping!) ja lihalõikuse +nt. lihavalmististe valmistamise vms. teeb ise:

1. Tegevusluba toiduseaduse alusel- liha käitlemine (alavaldkond lihalõikus, lihavalmististe valmistamine vms)
2. Mahetunnustamise taotlemine – mahepõllumajandusliku toote ettevalmistamise valdkonnas (alavaldkond, mahetoidu valmistamine sh. pakendamine, märgistamine, turustamine-toidugrupp liha ja lihatooted)

Erinevad variandid maheliha käitlemisel

Variant 2: Mahetunnustatud tootja-loomakasvataja, laseb tappa tavatapamajas (3.op leping!) ja lihalõikuse tellib samuti teenustööna (3.op leping!) ja ladustamisteenuse ostab sisse nt. mahetunnustatud laoettevõttest:

1. Toiduseaduse alusel – hulgimüügivaldkonna majandustegevusteade- toidu üksnes turuleviija
2. Mahetunnustamine – mahepõllumajandusliku toote ettevalmistamise valdkonnas (kuigi sisul. see tellitakse teenusena sisse 3 op. käest, kes aga ei oma mahetunnustust-märgistamine!)

Erinevad variandid maheliha käitlemisel

- Kui soovitakse teha ka jaemüüki ehk toote turustamist lõpptarbijale, siis tuleb sellest käitlemisvaldkonnast VTAlle esitada tegevusloa taotlus toiduseaduse alusel (kui tegemist eritemp. nõudva toiduga) – mahepõllumajanduse seadusest- kui pakendatud toode – ei vaja mahetunnustust
- E-pood: toiduseaduse alusel jaemüügi tegevusluba (alavaldkond toidu e-kaubandus) + mahepõllumajandus seaduse alusel tunnustamise taotlemine (alavaldkond toidu interneti ja/või postimüük), sest tegemist ei ole otse turustamisega lõpptarbijale jaemüügikohas!

VETERINAAR- JA TOIDUAMET

Aitäh!

Kairi Sisask

kairi.sisask@vet.agri.ee